

УДК: 304.930

ЕЛІТА ТА ПРОЦЕСИ САМООРГАНІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА: СИСТЕМНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Р. М. Богачов

*Національна академія державного управління при Президенті України,
Київ, Україна
wbox13@gmail.com*

Автором окреслюються напрями формування методологічного фундаменту та методичної бази, механізми та засоби стимулювання цивілізаційного вибору людини через формування та актуалізацію матриці «інакше-можливого» як джерела детонації практичного перетворення в ритміці формотворчість-культуротворчість-свободотворчість. Визначається відповідне коло проблем гуманізації суспільного життя та механізмів їх вирішення на всіх рівнях системи управління.

Методологія перетворених форм дозволяє опрацювати механізми сприяння або сповільнення процесів суспільного розвитку. Ірраціональні перетворені форми виникають та розгортаються під впливом біологізму, суб'єктивізму, солідарності. Визначено теоретичне підґрунтя та необхідність подолання ірраціональних перетворених форм. Нова основа побудови матриці «інакше-можливого» визначається елітою або її ірраціональними перетвореними формами: ерзац-елітою, псевдо-елітою та квазіелітою. Методологічне підґрунтя формування матриці «інакше можливого» стає основою напрацювання відповідних інструментів управління соціальними системами та суспільним розвитком в царині невизначеності та швидкоплинності зовнішнього простору (в т.ч. Модель фаз трансформації та дії перетворених форм самоорганізації).

Саме це потребує подальшого дослідження, зумовлює подальші напрями наукової розвідки, теоретичного обґрунтування та практичного втілення, зокрема механізмів та практик самоорганізації в напрямі гармонізації її сутності та форми процесів суспільного розвитку.

Ключові слова: розвиток; форма перетворена; соціальна система; самоорганізація; трансформація; еліта; матриця «інакше можливого»; суб'єктність; творчість.

THE ELITE AND THE PROCESSES OF SOCIETY SELF-ORGANIZATION: SYSTEMS TRANSFORMATIONS

R. Bogachev

*National Academy for Public Administration under the President of Ukraine,
Kyiv, Ukraine
wbox13@gmail.com*

The author outlines the directions of forming the methodological foundations and the methodological framework, the mechanisms of the stimulating the civilization to use the matrix of the "other-possible" as a source of practical detonation of the society's transformation. This determines the appropriate range of issues of the social life's humanization and the mechanisms of the social problems' decisions at all levels of the governance.

Proposed methodology allows to make use of the simulacrum's mechanisms for facilitating or slowing the processes of social development. Author has studied the irrational simulacrum under the influence of the biologism, the subjectivity and the solidarity.

Theoretical basis and methods of overcoming of the irrational simulacrums are used to

determine the basis for constructing a new matrix "other-enable" by elites or elite's irrational simulacrum. The proposed methodological framework for constructing a new matrix "other-enable" for self-organization is the basis for the social development and the relevant social systems' management tools, for example: The Model of the Phase transformation and the simulacrum's results.

The new principles may be used for rebuilding of the relations and for the transformations of the societies' life. There're what we needs for further studying, providing and practical implementation.

Keywords: development; simulacrum; social system; self-organization; transformation; Matrix of "Otherwise Enabled"; subjectivity; creativity.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

В сучасних умовах намічаються істотні зміни в сутності, властивостях та характері управлінської праці загалом, в сфері політичного менеджменту та державного управління зокрема. Осмислення цих змін особливо важливо в умовах переходу до публічного управління на засадах відкритості, узгодженості з громадською думкою, що орієнтується на суспільне благо; переходу від регуляції через дерегуляцію до саморегуляції; переходу до нової моделі управління та образу державного службовця – з ментальністю державного менеджера – краще: державного діяча. Тобто переходу до полі-сегментної системи професійної підготовки політиків, адміністраторів, аналітиків, антикризових та інноваційних менеджерів міжнародного, національного та регіонального рівнів тощо.

З одного боку, сучасна картина світу характеризується сполученням глобального та локального: поставанням єдиної економічної системи (І. Валлерштайн, Дж. Бенігер), наростанням суспільних проблем (В. Вернадський, Т. де Шарден, П. Дракер) [6], формуванням єдиного інформаційного простору (А. Тоффлер, Д. Белл, А. Турен) [22; 23], загостренням проблем незбалансованості виробництва, споживання та розподілу (Дж. Гелбрейт, В. Афанасьєв) тощо. А з іншого – втратою джерел розвитку в межах класичної, некласичної та постнекласичної парадигм детермінованої економіки, формуванням відносно самостійних взаємопов'язаних підсистем, розвитком плюралізму в інституційній сфері, появою самостійних спільнот, плюралізмом культурних форм тощо [10; 25]. А головне – «кризі кризового способу буття» (Б.В.Новіков) [16] сучасного соціуму.

Більш того, результати глобалізації все частіше ставляться під дуже серйозний сумнів: глобалізація як соціально-економічна інтеграція світового економічного простору супроводжується його фрагментацією, деградацією суспільних інститутів та атомізацією суспільства.

В той же час, адекватні наукові теорії та належна теоретико-методологічна основа процесів суспільної самоорганізації в складних умовах сьогодення є необхідною умовою суспільного розвитку на основі об'єктивного відтворення власної історії, формування елітою та реалізації суспільством належних концептів «інакше можливого» (О. С. Панарін) майбутнього людини, держави, соціуму, людства загалом.

Одним з основних джерел виникнення та загострення проблем сучасного розвитку та впровадження нових механізмів управління на всіх рівнях є невідповідність сутності процесів до їх організаційних форм, що виступає джерелом розбалансування суспільно-політичної системи та виникнення суспільних колізій сьогодення.

В реальності світ переповнений геополітичними протистояннями, суспільними антагонізмами, перенасичений громадянськими конфліктами та локальними війнами. Наприклад, на міжнародному рівні *геополітика* вибудовує понятійний апарат та методологічний інструментарій щодо застосування суто *суб'єкт-об'єктних взаємозв'язків та відносин* на міжнародному рівні: «науковим обґрунтуванням» доцільності відкритих та закритих протистоянь *суб'єктів* міжнародного права – суб'єктностей, – їх альянсів за контроль та вплив над певними територіями та іншими *об'єктами* впливу, примусу, тиску, пригнічення тощо; теоретичним освіченням суб'єкт-об'єктних взаємозв'язків як баналізованої реальності міжнародних відносин та реалій світової політики (*модель гнучкої або жорсткої біполярної системи; модель ієрархічної системи; поняття холодна війна, військово-стратегічний паритет, супердержава, геополітичне стримування* тощо).

Більш того, на національному рівні, на тлі дедалі більшого розшарування суспільства, жорсткої стратифікації, вся увага зосереджується на процесах формування та розвитку великої кількості соціальних моделей, шаблонів, форматів та зразків, які стають перетвореними

формами суспільного життя. Вони відволікають та зосереджують виключно на собі як на джерелах потенційної суспільної напруженості й соціальних конфліктів увагу та ресурси суспільства. В той же час процеси розбалансування та невірноваженості суспільного відтворення прогресують: антагонізація суспільства – з початку XXI століття співвідношення доходів 10% найбагатших до 10% найбідніших зростає від 10:1 до 60:1; люмпенізація населення – зростання частки населення, що живе за межею бідності, з 10% до 40%; декваліфікація та пауперизація населення – співвідношення мінімальної на середньої заробітної плати складає 1:3 тощо.

Поряд з цим в філософсько-світоглядній площині виникає основа *простору соціальної міфотворчості*. Простору, в якому продукується та фабрикується **світ псевдо-культури** – світ політиканства та біологічного пристосовництва, тобто підлабузництва, соціальної мімікрії, світ суспільних містифікацій, модусів суто тваринного, біологічного способу «розв'язання» суперечностей між «індивідуумом та середовищем», елітою та суспільством. Тому еліта має непересічне значення.

Крім того, в суспільно-політичній та соціально-економічній площинах, в суспільній свідомості поступово відбувається остаточна зневіра в модернізацію та раціоналізацію, в можливість еліти генерувати моделі «інакше можливого суспільства. В межах футурологічного напрямку (О.Флехтхейм) та інших соціально-інституціональних технократичних концепцій з'являється біля 20 визначень з префіксом "пост-" [10], але відповідних результатів окрім економічних криз та суспільних антагонізмів досі не видно. В чому причина?

Сучасні односторонньо-аналітичні методи суспільних наук спрямовані виключно на теоретичний аналіз, який не передбачає синтез. Саме абсолютизація аналітичних методів, надання синтезу другорядної ролі є основною причиною того, що сучасні методи дослідження процесів формування та розвитку соціальних систем – в царині політики, економіки, управління суспільним розвитком тощо, – перестають відповідати змісту діяльності людини, що й зумовлює негативні наслідки.

РЕЗУЛЬТАТИ ТЕОРЕТИЧНОГО АНАЛІЗУ ПРОБЛЕМИ

Проведені філософські та суспільно-політичні розвідки в рамках творчого підходу (Ільєнков Е.В., Босенко В.О., Новіков Б.В., Науменко Л.К., Босенко О.В., Муратова І.А., Мельниченко А.А., Новіков Г.Б.) [4; 9; 19; 20]. дозволяють констатувати стрімке наростання вельми тривожних тенденцій та доведене до краю загострення соціальних колізій: *знеособлення та "масовізація", духовна деградація та суцільна маргіналізація, свідомо дезінформація та суспільна дезорієнтація, соціокультурна дезадаптація та цілеспрямована десоціалізація.*

З одного боку, недосконале розкриття зв'язку між змістом та організаційними формами розвитку соціальних систем простежується у поглядах на роль та сутність синергетичних ефектів, синергізму (І. Ансофф, М. Портер, Р. Картер, Г. Хемел, К. Прахалад) [1; 21].

З іншого, головна увага *теорії організації* щодо формування та розвитку організації зосереджується на ЗОВНІШНІХ та ВНУТРІШНІХ факторах впливу на організацію (Дж. Вудворд, Ч. Перроу, Т. Барнс, Дж. Сталкер, А. Чандлер, Г. Мінцберг, Е. Штейн). Безумовно, із зростанням ступеня інтенсивності, насиченості та щільності суспільних взаємозв'язків – ЗОВНІШНЬОГО, – проходить їх ускладнення й на рівні окремої спільноти, компанії, корпорації, держави, суспільства – ВНУТРІШНЬОГО (І. Ансофф, Г. Мінцберг, Е. Штейн).

Тому, приймаючи до уваги комплексний характер предмету дослідження, доречно використовувати не тільки принципи та підходи сучасного менеджменту, але й напрацювання *соціальної філософії та соціології* щодо дослідження та врахування ЗОВНІШНІХ та ВНУТРІШНІХ факторів впливу на організацію, установу, спільноту, народ, соціум в цілому. Крім того, наголос необхідно зробити на функціях *еліти* як однієї зі складових системи управління: по-перше, це функція *адаптації до зовнішнього середовища*, по-друге, це функція *внутрішньої інтеграції*, а головне – генерування належних *матриць-зразків «інакше можливого»* з метою *соціалізації та людинотворення*.

На жаль, більшість дослідників або взагалі заперечують роль суперечностей у розв'язанні колізій, або декларують, що сучасні соціальні суперечності потребують вирішення лише у соціально-культурній площині (Т. Парсонс, Е. Штейн, Р. Дарендорф, Л. Козер, Г. Зіммель). Так, автор теорії соціальних систем, Т. Парсонс, синтезує підходи М. Вебера, Г. Зіммеля, Е. Дюркгейма, В. Парето, А. Маршалла, З. Фрейда [5; 23; 24] та пропонує загальну теорію дії (структурний функціоналізм). Розвиток цього підходу – неоеволюціоніська порівняльна соціологія

– також не визначає та не обґрунтовує зв'язку змісту суспільної діяльності по відношенню до організаційної форми процесів розвитку.

Тому, за іншим напрямом, слід зупинитися на виникненні на початку 70-х років діяльнісного підходу (С. Батенін, Е. Ільєнков, В. Іванов, Г. Давидова, М. Каган, Л. Зелєнов [8; 9]), який спрямовано на доведення принципу діяльності до принципу самодіяльності, розуміння останнього як субстанційної характеристики соціуму, признання невідворотності трансформації діяльності в творчість. До аналогічних висновків приходять дослідники в рамках концепції сталого розвитку [24]. Її теоретична база – ноосферний підхід В. Вернадського – стає плідною основою для постановки та вирішення соціально-філософських та загальносистемних проблем у працях М. Згуровського, З. Герасимчук, С. Дорогунцова, О. Ральчук, Л. Мельник, А. Мельниченко, Н. Багрова, В. Геєця, Б. Данилишина, М. Долішньої, І. Недіна, А. Гранберга, В. Матросова, М. Моїсєєва тощо. Але залишається багато спроб здійснити збереження *status quo* окремих політичних та соціальних груп – так званих «еліт» різного ґатунку – в форматі перетворених форм процесів суспільного відтворення.

Тому окремо слід зазначити, що цілий ряд фундаментальних праць класиків минулого та теперішнього – М. Вебера, К. Маркса, Ж. Бодрійєра, М. Мамардашвілі, С. Жижека, Р. Зіммеля, А. Камю, – присвячений саме загально-методологічній проблематиці форми перетвореної [3; 5; 17; 18].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Проблема перетворених форм суспільних відносин віддзеркалюється в низці спеціальних досліджень, присвячених поняттю «форма перетворена» (Т. Брисіна, А. Мельниченко, М. Шкепа, С. Кущенко) [15; 27], в тому числі в соціально-економічній площині (М. Лангштейн, О. Хамідов, А. Коравченко, В. Логачев, Г. Нерсєсян) [11; 13; 26]. Однак комплексних досліджень феноменів форми перетвореної, які поглиблюють розуміння суспільно-політичних колізій сьогодення та філософських проблем, в тому числі на прикладі феноменів еліти та елітарності, сутнісно не вистачає.

Крім того, в межах діяльнісного підходу, в останній чверті ХХ – на початку ХХІ століття завдяки творчості Г. Батіщева, В. Босенко, Е. Ільєнкова, М. Злотіної, А. Канарського, М. Ліфшиця, М. Мамардашвілі, І. Муратової, Л. Науменка, Б. Новікова [2; 4; 7; 8; 9; 12; 14; 20] формується та розвивається творчий підхід, який обґрунтовує, що в сутності розвитку сучасної соціальної системи лежить рефлексія власної сутності, усвідомлення себе як форми взаємодії суб'єктів, що має на меті стимулювання діяльності-самодіяльності-творчості кожного-багатьох-всіх.

Але й на цьому шляху інформаційного шуму більше, ніж практичних надбань. Крім того, без створення методологічного фундаменту та методичної бази, дійсно наукового обґрунтування дій щодо використання раціональних та подолання ірраціональних перетворених форм у суспільстві та на всіх рівнях системи управління вирішити проблеми суспільного розвитку неможливо.

Метою дослідження є рефлексія суспільних колізій та феноменів сьогодення крізь призму евристичного потенціалу категоріального блоку «перетворена форма» на прикладі феномену еліти з метою визначення та формування механізмів запобігання-подолання ірраціональних перетворених форм як причин того, чому процеси суспільного розвитку в політиці, економіці, соціумі невідворотно призводять до кризових або навіть просто регресивних процесів в суспільному житті, деградації соціальних систем загалом.

Це потребує дослідження засадничих положень геополітичних конструктів, теорії організації, що мають безпосереднє відношення до феномену самоорганізації, теорії еліт, суспільного розвитку загалом та державного управління зокрема в напрямі обґрунтування принципів, визначені методології та розробці методичного апарату дослідження та моделювання процесів самоорганізації з позицій діяльнісного та творчого підходів.

Європейська цивілізація постає на принципі раціоналізму. Джерелами раціоналістичної мотивації виступає острах перед стихіями хаосу та тяжіння переформувувати простір на засадах передбачуваності. Але чомусь останнім часом раціональність критикується, по-перше, за недовіру до масової свідомості, що характеризується традиціоналізмом та ефективністю; по-друге, за розмежування з гуманітарною елітою, яка дезорієнтована та дезадаптована в утилітарному та функціонально-структурованому суспільстві. Крім того, парадокс раціональності: підвищення рівня керованості за рахунок зниження різноманітності об'єкта управління (О.С.Панарін), – зумовлює непересічну вагу до феномену раціональних та ірраціональних перетворених форм.

Категорія «перетворена форма» належить до найбільш важливих та ранніх категорій її автора, К. Маркса, та має більш потужний евристичний потенціал, аніж, наприклад, категорія «ідеальний тип» або поняття «формальна раціональність» М. Вебера: з одного боку – це результат техніко-економічного за своїм змістом процесу обігу капіталу, а з другого – вона розростається до ледве не вселенських масштабів роздвоєння світу.

З позиції діяльнісного підходу зроблені напрацювання підсумовує Б. Новіков [19]: «перетворені форми свідомості, коли вони по-своєму майстерно сполучаються... **із самими елементарними формами суспільної та індивідуальної психології, з достатньо примітивними стереотипами ненаукового (донаукового й антинаукового) мислення**, здатні утворювати досить тривкі й тривалі поведінкові реакції, носії яких готові відстоювати їх за будь-яку ціну», – та обґрунтовує **активізм як перетворену форму самодіяльності**.

У сучасній постмодерністській філософії категоріальний блок «перетворена форма» замінюють поняттям «симулякр», яке вводить у науковий обіг Ж. Батай та по-різному інтерпретують П. Клоссовські, О. Кожев, Ж. Бодрійяр, Ж. Делез та ін. Генетично це поняття походить від поняття «симулакрум», що у Платона означає «копію копії», але постмодернізм відверто радикалізує інтерпретацію симулякра як точної копії, оригіналу якої ніколи не існувало. А Ж. Бодрійяр пропонує концепцію симулякрів на основі феномену симуляції: при симуляції **відбувається маніпуляція, яка витісняє реальність, її місце посідає гіперреальність**, яку створюють симулякри [3].

Синкретизм форми перетвореної дозволяє їй «спрацьовувати» без урахування або ж реального використання всіх взаємозв'язків, сумарно. Себто відбувається реалізація її властивостей, які заміщують своєю дією інші елементи/рівні системи, наприклад: *опозиційна фракція* заміщує реальні вимоги людей, які проголосували проти на виборах; *офіційна соціальна політика* – реальні потреби соціально незахищених верств населення тощо. Отже, саме розуміння форми перетвореної як внутрішньої форми «видимості», достатньо стійкого ядра, яке здатне на самовідтворення, моделювання та імітацію різних сторін суспільного життя та людських стосунків, робить необхідним визначати її **раціональний або ірраціональний характер**.

Раціональними перетвореними формами як історичними змісто-формами є грецькі поліси, ринок, держава, право, власність, банківська та фондова системи, субкультура тощо. Також й *еліта* як певна група, спільність, яка виокремлюється з суспільного цілого, характеризується відповідними властивостями та має певну систему самоідентифікації тощо. Змісто-форми виступають *раціональними* тою мірою, якою забезпечують збалансування та гармонійність взаємозв'язків, а інакше – перероджуються в *ірраціональні перетворені форми*. Стають **квазіформами суспільної взаємодії**.

Серед *ірраціональних перетворених форм*, що виступають джерелом сутнісних суспільних колізій сьогодення, слід відзначити *Біологізм*, *Суб'єктивізм* та *Солідаризм* як прояви антагоністичної суперечності внутрішнього та зовнішнього, суспільства та природи. Вони імітують розв'язання цих самих суспільних колізій: під суспільством розуміється обмежена соціальна група, а під природою – весь інший світ з його вовчими законами, так зване *середовище*. *Біологізм*, *Суб'єктивізм* та *Солідаризм* запобігають вирішенню суперечності, дезактивують та знищують потенціал матриці «інакше-можливого», сповільнюють процеси суспільного розвитку.

В наслідок цього, вся різноманітність властивостей суб'єктів редукується, перетворюється в щось однорідне, уніфіковане, а самі відносини реалізуються на базі цілком певного – «*мінового*» – відношення, наприклад: фінансові схеми поглинання «сильними» компаніями «слабких»; підкорення інтересів меншості інтересам більшості, навіть з мінімальною різницею (49 до 51); соціалізація індивіда в умовах маскультури; нав'язування власного бачення, наприклад: власної стратегії розвитку і т.п. І далі до нескінченості – дурної, шкідливої, злої та потворної. Розвиток відбувається виключно за рахунок *кількісних змін*.

В той же час, *якісний розвиток* можливий лише за рахунок синтезу, узагальнення на новому рівні, що забезпечує вихід на новий рівень адекватного та еквівалентного обміну, врівноваження та гармонізації взаємозв'язків.

Таким чином, у разі відповідності змісту внутрішніх процесів до їх форми перетворена форма є раціональною та стимулює розвиток, в тому числі й еліта. А ось у разі розриву реального необхідного взаємозв'язку та заміщенні його фіктивними взаємозв'язками, перетворена форма стає ірраціональною, уповільнює та гальмує процеси самоорганізації шляхом утворення прошарку *фіктивної конкретності*. Це стосується *ерзац-, псевдо-, квазіеліти*, яка генерує довільні та свавільні програми – *ерзац-, псевдо-, квазі-матриці*

«інакше можливого», – формалізованих взаємовідносин, заміщує ними реальність, а потому – зупиняє та утилізує сферу дійсної конкретності та розвиток взагалі. Це і є *простір вимислювання, простір СОЦІАЛЬНОГО МІФО-ТВОРЕННЯ*.

Наприклад, основним засобом спілкування *ерзац-еліти* з «плебсом» стає цинічна демагогія, а поступово й редукована до ідеоміфів ідеологія, що базується на низці архінезрозумілих, відірваних від життя абстракцій: *пересічний громадянин, соціальний захист населення, відповідальність бізнесу перед владою* тощо. В цьому і полягає деструктивна функція форми перетвореної в процесах самоорганізації та розвитку взагалі.

Гносеологічну проекцію джерел виникнення та розгортання перетворених форм можна передати завдяки **теоретичній матриці гносеологічних модусів перетворених форм**, яку пропонує Г.А. Нерсесян. Відповідно до неї траєкторію розвитку перетвореної форми можна передати гносеологічні модуси у раціоналістичній проекції системи *історично конкретних форм інтеракцій*.

Відповідно до опрацьованої нами *теоретичної матриці гносеологічних модусів перетворених форм* джерела виникнення визначаються поняттям *система-субстрат* (основа, першоджерело: форма-зміст певного рівня), що відображає конкретно-історичний «архетип» взаємозв'язку форми і змісту в конкретній системі координат соціокультурної раціональності. Подальша траєкторія розгортання перетвореної форми включає наступні етапи: *система-субституція* (заміщення, підміна: метаформоза форми); *система-субстантивация* (набуття нового змісту: квазіформа-зміст нового спотвореного рівня); *система-сублімація* (відрив форми-змісту: квазіформа-квазізміст в сенсі відчуження) (таблиця 1).

Генеза перетвореної форми в рамках формування *зразка-матриці-патерну «інакше можливого»* починається з **фази субституції** внаслідок *диспропорцій* суспільного відтворення завдяки раціональним перетвореним формам, які передбачають напрацювання пропозицій вирішення суспільних проблем, відбувається збалансування та тимчасова гармонізація взаємозв'язків.

Еліта діє «на власний розсуд» в плані вибору методів гармонізації та врівноваження диспропорцій суспільних процесів в залежності від свого власного бачення зовнішніх та внутрішніх умов.

Таблиця 1

Фази трансформації та результати дії перетворених форм

Складові процесу трансформації	Система-субституція	Система-субстантивация	Система-сублімація
Сутність	Заміщення, підміна: метаформоза форми	Набуття нового змісту: квазіформа-зміст нового спотвореного рівня	Відрив форми-змісту: квазіформа-квазізміст в сенсі відчуження
Форма	Форма-зміст	Квазіформа-зміст	Квазіформа-квазізміст
Простір	Культуро- або МІФО-ТВОРЕННЯ	МІФОТВОРЕННЯ - МІФОВИТВОРЯННЯ	СВІТОПРОЇДАННЯ, СВІТОЖЕРСТВО
Тип еліти	Еліта/Ерзац-еліта	Псевдо-еліта	Квазі-еліта
Результат	Сповільнення самоорганізації та суспільного відтворення	Гальмування самоорганізації та суспільного відтворення	Припинення самоорганізації та суспільного відтворення

Якщо внутрішня суперечливість суспільного розвитку не стає предметом уваги та опрацювання щодо її здійснення, то поступово джерелом формування *нового зразка-матриці-патерну «інакше можливого»* стають зовнішні прояви суперечностей, а потому й *конфлікти та антагонізми*. В подальшому, шляхом диференціації суспільства, виокремлення **еліти** відбувається поширення вузько-раціональних перетворених форм *зразка-матриці-патерну «інакше можливого»*, однак лише з урахуванням *вузькогрупового (груповий суб'єктивізм)* без спільно-цілого.

Починається поширення та нашарування перетворених форм на всю систему суспільних взаємозв'язків, а згодом відбувається розмежування і знеподібнення перетворених форм, початок редукції та отримання якостей *ірраціонального*. В результаті неконтрольованої **субституції** перетворені форми набирають ознак квазісамостійності, генерується прошарок форм, які через всеосяжність їх застосування все далі відчужуються від сутнісних суспільних сил та остаточно втрачають ознаки раціональності, адекватності.

Суб'єктивне, групове зводиться в ранг загального: формується *солідаризм*, а відповідно еліта поступається місцем **ерзац-еліти**. Зовнішнє збалансування перманентного порушення стану функціонування системи супроводжується самостійністю *ірраціональних перетворених форм* та *сповільненням процесів самоорганізації та суспільного відтворення* загалом.

Порушення у системі суспільного відтворення, розвитку окремих галузей економіки, інших господарських одиниць сповіщає про ґенезу механізмів та модусів ірраціональних перетворених форм процесів самоорганізації та про перехід до фази **Субстантивациї**: порушується цілісність-єдність суспільних взаємозв'язків, виникає відчуття суспільного розладу, різнобою, відсутності розмірності, гармонії та співмірності, загострюється односторонність.

Поступово ірраціональні перетворені форми підкорюють раціональні, внаслідок чого *процеси самоорганізації та суспільного відтворення* відверто *гальмуються*. Поширюється ускладнення навіть зовнішньої гармонізації та самоорганізації взаємозв'язків системи, конкретні взаємозв'язки дедалі відкидаються та хронічно втрачають своє сутнісне значення завдяки механізмам розпаду та їх заміни фіктивними. *Ерзац-еліта* з повним правом набуває статусу фіктивної, **псевдо-еліти**, яка навіть не зацікавлена в збалансуванні, а займається штучною та фіктивною імітацією розвитку. Наслідком дії *псевдо-еліти* є відсутність внутрішньої єдності, атомізація та знищення конкретних суспільних взаємозв'язків в царині *ірраціональних перетворених форм* суспільного розладу. Крім того, відбувається відрив та набуття повної самостійності квазіформами-квазізмисту, тобто поступово стає неможливим навіть зовнішнє фіктивне збалансування на основі спотвореної псевдо-елітою *квазі-зразка-матриці-патерну «інакше можливого»*.

Сублімація починається з відриву суспільного розуміння значення, ролі та важливості сутнісних сил у системі суспільного відтворення. Це супроводжується втратою функціональності та суспільною *дискримінацією*, які загострюються до рівня тотальних механізмів *деструкції*. Всі виміри буття заповнюються ірраціональні перетворені форми простору *Міфовитворення*, простору квазі-самостійності ірраціональних перетворених форм *квазі-зразка-матриці-патерну «інакше можливого»*, зразка простору *Світопроїдання*.

Внаслідок руйнування будь-яких передумов самоорганізації, відбувається поширення *«дискримінаційного розвитку»* через надання переваги лише окремим складовим, ланкам для імітації збалансування розвитку. Сформовано усі передумови для початку тотальної актуалізації негативних тенденцій та деструктивних суспільних зрушень, ірраціональні перетворені форми нашаровуються. Суб'єктом та «творцем» *цього* виступає **квазіеліта**.

З плином часу суспільний регрес та інволюція стають неминучими і невідворотними, починаються хронічні та затяжні суспільні розлади, які стають все більш вираженими в гострих формах суспільних колізій та антагонізмів. Вимір буття перебуває у полоні *конкретної фіктивності* та простору *Міфовитворення-Світопроїдання*.

«Вінцем» імітації розвитку стає модус **звиття** (реcesії, стагнації) – економічної, соціальної, інституційної, політичної, суспільної тощо. Властивість *мережовості* як показник здатності до самоорганізації знищено, а суспільне відтворення *припиняється*. Це супроводжується серйозним, системним і масовим поширенням негативних суспільних зрушень як результату хронічного ігнорування суспільних диспропорції. Постає новий регресивний щабель у розвитку, коли ірраціональні перетворені форми стають привілейованими формами розвитку. Розвиток консервується як такий. Розглянемо сновні характеристики ерзац-, псевдо та квазі-еліти.

СУТНІСТЬ – підкорення, примус, вплив як розірвані взаємодії, спотворення раціональних зразків-матриць-патернів *«інакше можливого»*.

МЕТА – абсолютна влада над кожним-багатьма-всіма та свобода від всього людського; звиття як спосіб утилізації розвитку взагалі.

ОСНОВА: *СУТНІСНА* – “поділяй та володарюй”; експлуатація та розлюднення; пристосування та присвоєння; *ЕКОНОМІЧНА* – *do ut des* (лат. давати тільки тоді, якщо ти щось отримуєш), лібералізм, економізм, фінансизм, хрематистика; *ПОЛІТИЧНА* – приватна власність на владу, демократія, політиканство; *ІДЕОЛОГІЧНА* – приватна власність на істину,

плюралізм, “філіація ідей”, суб’єктивізм здорового глузду, метафізична халява, принцип номадичності; **ФІЛОСОФСЬКА** – приватизована думка (“я так собі думаю”), постмодерн, філософування, езотерика неорасизму; **ЕСТЕТИЧНА** – “чуттєва розкутість”, культ потворності, несмаку, естетство, буржуазність, нарцисизм, псевдо- та антикультура; **ЕТИЧНА** – *quid pro quo* (лат. хто дає, має отримувати щось в замін), біологізм, антигуманізм для всіх та антропотейзм для обраних, практицизм, гедонізм; **ІНСТИТУЦІЙНА** – вульгаризована держава, бюрократія, кріпнократія, клептократія, медіакратія; олігархія, клір, політиканство; **СОЦІАЛЬНА** – солідаризм, споживацтво, сибаритство, сексизм, пасивний анархізм, неорасизм, екологізм, прогресизм, «блат» та кумівство.

ОСНОВНІ ЕЛЕМЕНТИ – індивідність, псевдо-державний апарат, сурогати асоціацій, ліквідний бізнес, корумпована квазі-влада, фінансова олігархія, бюрократія, кріпнократія, клептократія, медіакратія, політиканство в т.ч. **декреатори** (“світожерських справ майстер”, богема-бомонд, суб’єктивізм, нацизм) та **декреати** (пересічні громадяни, вульгаризована держава, електорат, офісний планктон, «піпл», голота).

ОРГАНІЗАЦІЙНА ФОРМА – павутиння, лабіринт, ієрархія декретів-декреаторів; маскульт-«попса».

СПОСІБ ІСНУВАННЯ – Біологізм, Суб’єктивізм, Солідаризм, репродукування біомаси та виживання, споживацтво, розговіння свободою, активізм, конформізм та нонконформізм, тотальна конкуренція та кризовий спосіб буття, сповільнення, гальмування, припинення самоорганізації.

ТЕХНОЛОГІЇ ІСНУВАННЯ – дисипація, дезінтеграція та її модуси: десоціалізація, дезадаптація, дегуманізація, деградація, деіндустріалізація, депопуляція, дискредитація, дискреція, дистопія, соціальна дисемінація тощо. До дурної нескінченості, тому що в антигуманізму, як і у глупоти, меж немає.

МОДУСИ ІСНУВАННЯ – дисонанс, диспропорція, дисгармонія, дискурс; дискомфорт, дистимія, депресія, дисиміляція суспільства, громадська дисфункція, дисфагія та нудота від чуттєвої, моральної, матеріальної нерозбірливості та ненажерливості, хіть, примха, пересічність, міщанство, “професійний кретинізм”, пофігізм, епатаж, маргіналізм тощо.

ПРОСТІР та **ЗАСОБИ САМОЗБЕРЕЖЕННЯ** – спотворені інофірми матриць-зразків «інакше можливого», простір МІФОТВОРЧОСТІ та МІФО-ВИТВОРЯННЯ, ФАШИЗМ, ЗВИТТЯ та суспільний розклад.

РЕЗУЛЬТАТ – спочатку духовне, чуттєве, моральне, матеріальне зубожіння та скініння, потому – імітація життя та нарешті – НЕБУТТЯ.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Для гносеологічного викриття спромог запропонованого понятійного апарату в контексті процесів самоорганізації підсумуємо основні **фази трансформації** та **результати дії перетворених форм** в напрямі ґенези та/або занепаду еліти та суспільного простору.

Від початку першоджерелом редукції є *система-субстрат*, у якій відбувається поступове заміщення дійсних (належних) взаємозв’язків та відносин символічними. Так виникає гносеологічний конструкт *системи-субституції*, в якому здійснюється відрив форми у проекції деформації (перетворення) від дійсного змісту, тобто здійснюється ґенеза перетвореної форми на рівні *формо-утворення* нового рівня цілісності системної раціональності. Суб’єктом стає *ерзац-еліта*, а результатом дії перетворених форм – *сповільнення* самоорганізації та суспільного розвитку загалом.

Дія ірраціональних перетворених форм неодмінно веде до деформації змісту суспільних взаємозв’язків та взаємодій, спотворення змісту на рівні *формо-здійснення* у модусі *система-субстантивіація*, суб’єктом якої виступає *псевдо-еліта*, а результатом – *гальмування* самоорганізації та розвитку.

В подальшому відбувається відрив перетвореної *квазі-форми-змісту* від *системи-субстрату*, осягнення ознак та властивостей псевдо-автономності в модусі *системи-сублімації*. Виникає *квазіформа-квазізміст* та, відповідно, *квазі-еліта*. Процеси самоорганізації та суспільного розвитку *припиняються* взагалі.

Ці процеси знаходять відображення в спотворенні процесів самоорганізації та потенціалу *зразка-матриці-патерну* «інакше можливого» шляхом генерування та актуалізації потенціалу негативного *квазі-зразка-матриці-патерну* в суспільних формах примусової, зовнішньої організації соціальних систем.

Вибір та використання запропонованої моделі та вищенаведених термінів зумовлений розумінням специфіки ґенезису та використання евристичних спромог категоріального блоку

«перетворена форма», а також особливостями здійснення механізму їх перетворень (трансформацій) у суспільній свідомості.

Саме такий понятійний апарат дозволяє відтворити на гносеологічному рівні процеси трансформації раціональних та ірраціональних перетворених процесів суспільної самоорганізації, особливо в контексті формування та розвитку *еліт* або *ерзац-*, *псевдо-* та *квазіеліт*, а головне – *суспільного розвитку* або *сповільнення*, *гальмування* та *припинення суспільного відтворення* загалом.

Крім того, запропонований алгоритм дозволяє обґрунтувати, що історико-філософський дискурс суспільно-політичних та соціально-економічних концептів – форм втілення *зразків-матриць-патернів «інакше можливого»* – сповіщає про те, що окрема теоретична доктрина є дієвою лише до певного часу, допоки не настає чергова соціально-економічна та суспільно-політична криза. Визначення закономірностей формування – відповідні принципи, критерії та параметри взаємодії – й виступає об'єктом та метою подальших наукових розвідок та досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ансофф И. Новая стратегия: Пер. с англ. под ред. Ю.Н. Каптуревского. / И.Ансофф. – СПб.: Питер, 1999. – 416 с.
2. Батищев Г.С. Неисчерпаемые возможности и границы применения категории деятельности // Деятельность: теория, методология, проблемы / Г.С. Батищев – М., 1990. – С. 233-5.
3. Бодрийяр Ж. Симулякры и симуляция / Ж.Бодрийяр // Философия эпохи постмодерна: Сб. переводов и рефератов. Мн.: Изд. ООО Красико-принт, 1996 – С. 32-47.
4. Босенко В.А. Воспитать воспитателя. Заметки по философским вопросам педагогики и педагогическим проблемам философии / В.А. Босенко – К.: Всеукраинский союз рабочих, 2004. – 352 с.
5. Вебер Макс. Избранное. Образование общества / М. Вебер; пер. с нем.. – М.: Юрист, 1994. – 704 с. – (Лики культуры).
6. Друкер Питер Ф. Эпоха разрыва: ориентиры для нашего меняющегося общества / П. Друкер; пер.с англ. – М.: ООО «И.Д.Вильямс», 2007. – 336 с.: ил.
7. Злотина М.Л. Диалектика / М.Л. Злотина; отв.ред. Ю.А. Мелков. – Киев: ПАРАПАН, 2008. – 264 с.
8. Иванов В.П. Человеческая деятельность – познание – искусство / В.П. Иванов – К.: Наукова думка, 1977. – 251 с.
9. Ильенков Э.В. Об идолах и идеалах./ Э.В. Ильенков. – М.: Наука, 1968. – 319 с.
10. Иноземцев В.Л. Пределы «догоняющего» развития / Э.В. Иноземцев – М.: ЗАО «Издательство «Экономика», 2000. – 295 с.
11. Кравченко А.И. «Мир наизнанку»: методология превращенной формы / А.И. Кравченко // Социологические исследования. – 1990. – №12. – С. 23-36.
12. Канарский А.С. Диалектика эстетического процесса./А.С.Канарский – Киев, 2008. – 380 с.
13. Лангштейн М. Иррациональные и превращенные формы экономических отношений / М. Лангштейн // Экономические науки. – 1969. – №1. – С.16-22.
14. Лифшиц Мих. В мире эстетики: статьи 1969-1981 гг. / М. Лифшиц. – М.: Изобраз. искусство., 1985. – 317 с.
15. Мельниченко А.А. Перетворені форми у виховних практиках сучасного соціуму/ А.А. Мельниченко. – Рукопис // Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата соціологічних наук за спеціальністю 09.00.10 – філософія освіти. – НТУУ «КПІ» Київ, 2006.
16. Новіков Б.В. Двадцять шість тезисов об управленнии и власти / Б.В. Новіков // Сучасні проблеми управління: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції 26-27 листопада 2009 р., м.Київ. – К.: НТУУ «КПІ», 2009. – 344 с. – С. 82-84.
17. Мамардашвили М.И. Форма превращенная / М.И. Мамардашвили // Философская энциклопедия – М., 1970. – Т.5 – С.387.
18. Маркс К. Экономические рукописи 1857-1859 годов. Ч.1. / К.Маркс.– Маркс К., Энгельс Ф. – Соч. 2-е изд.. – Т.46, ч.1. – 559 с.
19. Новіков Б.В. Творчість як спосіб здійснення гуманізму / Б.В. Новіков. – К.: НТУУ «КПІ», 1998. – 310 с.

20. Науменко Л.К. Материализм и постмодернизм / Л.К. Науменко // "Материализм та емпіріокритицизм" – шедевр світової філософської думки: матеріали міжнародної науково-практичної конференції 27-28 листопада 2008 року. – К.: НТУУ "КПІ", 2008. – С.159-160.
21. Портер М. Международная конкуренция / М. Портер. – М.: Международные отношения, 1993. – 896 с.
22. Тоффлер Э. Шок будущего / Э. Тоффлер; пер. с англ. – М.: ООО "Издательство АСТ", 2001. – 560 с.
23. Турен Ален. Возвращений человека действующего. Очерк социологии / А. Турен – М.: Научный мир, 1998. – 204 с.
24. Тульчинська С.О., Мельниченко А.А., Акімова О.А. Управління у сфері освіти і науки як фактор забезпечення сталого розвитку держави та регіонів: монографія / С.О.Тульчинська, А.А.Мельниченко, О.А.Акімова. – К.: Видавництво ВП «Едельвейс», 2012. – 352 с.
25. Хакен Г. Синергетика. Иерархии неустойчивости в самоорганизующихся системах и устройствах / Г. Хакен. – М.: Мир, 1985. – 236 с.
26. Хамидов А.А. Понятие превращенной формы / А.А. Хамидов // Материалистическая диалектика как логика. – Алма-Ата, 1980. – С. 237-249.
27. Шкепа М.О. Феноменология истории в трансформациях культуры: монография / М.О. Шкепа. – К.: Книжное изд-во НАУ, 2005. – 360 с.

REFERENCES

1. Ansoff, Y (1999). *The new strategy*. St. Petersburg: Piter (In Russian).
2. Batishhev, G.S. (1990). Inexhaustible opportunities and limits of application of the category of activities. *Deyatel'nost: teoriya, metodologiya, problemi*, 23-35 (In Russian).
3. Bodryjar, Zh. (1996). Simulation and simulation. *Filosofiya epoxi postmoderna*. Minsk: ООО Krasnyko-print, 32-47 (In Russian).
1. Bosenko, V. A. (2004). *To educate the educator. Notes on philosophical questions of pedagogy and pedagogical problems of philosophy*. Kyiv : Vseukrainskij sojuz rabochih (In Russian).
4. Veber, M. (1994). Collected works. Education of society. Moscow: Yury`st (In Russian).
5. Druker, P. F. (2007). *The age of discontinuity: Guidelines to our changing society*. Moscow: ООО "I.D.Vil'jams" (In Russian).
6. Zlotina, M. L (2008). *The dialectics*. Kyiv : PARAPAN (In Russian).
7. Ivanov, V.P. (1977). *Human activity - cognition – art*. Kyiv: Naukova dumka (In Russian).
8. Il'enkov, Je. V. (1968). *About the idols and ideals*. Moscow : Nauka.
9. Inozemcev, V.L. (2000). *Limits of "catching up" development*. Moscow: Ekonomika (In Russian).
10. Kravchenko, A.I. (1990). "The world inside out": the methodology of the transformed form. *Sociological research*, 12, 23-36 (In Russian).
11. Kanarskiy, A.S. (2008). *Dialectics of the aesthetic process*. Kyiv (In Russian).
12. Langshtein, M. (1969). Irrational and transformed forms of economic relations. *Ekonomicheskie nauki*, 1, 16-22. (In Russian).
13. Lifshicz, M. (1985). *In the world of aesthetics: articles of 1969-1981 yy*. Moscow: Izobraz. iskusstvo (In Russian).
14. Melnychenko A.A. (2006). *Transformed forms into educational practices of contemporary society*. Kyiv, NTUU «KPI» (In Ukrainian).
15. Novikov, B. V. (2009). *Twenty six theses on management and power*. In *Suchasni problemy upravlinnia: dialektyka tsentralizatsii ta detsentralizatsii*. Kyiv: NTUU "KPI", 82-84 (In Russian).
16. Mamardashvili, M.I. (1970). Transformed form. *Filosofskaja enciklopediya*. Moscow (In Russian).
17. Marks, K. (1932). *Economic manuscripts of 1857-1859*. P.1. (In Russian).
18. Novikov, B. V. (1998). *Creativity as a way to make humanism*. Kyiv : NTUU "KPI" (In Ukrainian).
19. Naumenko, L.K. (2008). Materialism and postmodernism. *Materializm ta empiriokriticizm – shedevr svitovoyi filosofskoyi dumky*. Kyiv: NTUU "KPI", 159-160 (In Russian).
20. Porter, M. (1993). *International competition*. Moscow: Mezhdunarodnie otnoshenia (In Russian).
21. Toffler, E. (2001). *Future shock*. Moscow: ООО "Izdatelstvo AST" (In Russian).

22. Turen, Alen. (1998). *Returns of the person acting. Essay on Sociology*. Moscow: Nauchniy mir (In Russian).
23. Tulchynska, S. O., Melnychenko, A. A., and Akimova, O. A. (2012). *Management in Education and Science as a factor of sustainable development of the country and regions*. Kyiv : VP "Edelweis" (In Ukrainian).
24. Haken, G. (1985). *Synergetics. Hierarchy of instability in self-organizing systems and devices*. Moscow : Mir (In Russian).
25. Xamidov, A.A. (1980). The concept of a transformed form. *Materialisticheskaya dialektika kak logika*. Alma-Ata, 237-249 (In Russian).
26. Shkepa, M.O. (2005). *Phenomenology of history in cultural transformations*. Kyiv: Knizhnoe izd-vo NAU (In Russian).